

Labelen met ADHD en ASS

SANDER WERKHOVEN
JOEL ANDERSON
INGRID ROBEYNS
BRANKO VAN HULST

**Wetenschap, nut en risico van
psychiatrische classificaties**

‘Radicaal genuanceerd!’

Patrick de Zeeuw, Klinisch psycholoog, gepromoveerd
op de neurobiologie van ADHD

Boom

'Dit boek doet wat het zegt: het doorbreekt de impasse in het debat over de voors en tegens van classificatie van ADHD en ASS. De auteurs doen dat bondig, helder, duidelijk en overtuigend. Aanbevolen!'

Gerrit Glas, psychiater en Emeritushoogleraar filosofie

'Goed dat er een genuanceerd boek is over classificaties en vooral over wat classificaties niet zijn. Er is nog steeds veel verwarring in de samenleving maar ook onder professionals over nut en noodzaak van de taal die gecreëerd is vanaf het moment dat we menselijke psyche zijn gaan ordenen. Die verwarring wordt hopelijk wat minder na het lezen van dit boek. Of ordening van onze psyche überhaupt zinvol is mag je na het lezen zelf bepalen ...'

Floortje Scheepers, Hoogleraar Innovatie in de GGZ

'Dit boek is zeer welkom in het publieke debat over het labelen van mentale gezondheidsproblemen aan de hand van de DSM. Wat het met name bijzonder maakt is dat de auteurs in gaan op de verschillende doelen waarvoor deze psychiatrische labels gebruikt worden – van wetenschappelijk onderzoek en klinische behandeling tot financiering van zorg en maatschappelijke erkenning. Het resultaat is een helder, genuanceerd en gebalanceerd overzicht van het nut en de risico's van het gebruik van DSM-classificaties. Dit boek spitst zich toe op het gebruik van de labels ASS en ADHD bij kinderen, maar de argumenten die voorbijkomen zijn grotendeels toepasbaar op andere classificaties en andere doelgroepen. Het leest vlot, met puntsgewijze conclusies die je gemakkelijk kunt raadplegen wanneer je ze nodig hebt. Kortom: een must-read voor iedereen die een gedegen oordeel wil vormen over het gebruik van labels in de geestelijke gezondheidszorg.'

*Derek Strijbos, psychiater en Bijzonder Hoogleraar filosofie
van cognitie en taal.*

'Een psychiatrische diagnose is niet louter een beschrijving, maar heeft effect op de mensen die ze krijgen, en op de mensen om hen heen. In het geval van ADHD en ASS krijgen vooral kinderen en jongeren deze diagnoses, die bovendien als blijvend worden beschouwd. Wat zijn de effecten van ADHD en ASS-diagnoses – ten goede, en ten kwade? Dit boek biedt een genuanceerde analyse van het nut en de nadelen van ADHD en ASS-diagnoses in verschillende contexten, en levert daarmee een belangrijke bijdrage aan een belangrijk debat. Een aanrader voor eenieder die, professioneel dan wel persoonlijk, te maken heeft met ADHD en/of ASS-diagnoses.'

Sanneke de Haan, Socrates Hoogleraar Psychiatrie en Filosofie

Labelen met ADHD en ASS

WETENSCHAP, NUT
EN RISICO VAN
PSYCHIATRISCHE
CLASSIFICATIES

**Sander Werkhoven
Joel Anderson
Ingrid Robeyns
Branko van Hulst**

Boom

© S. Werkhoven, J. Anderson, I. Robeyns en B. van Hulst, p/a Boom, 2025

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Auteursrecht ten aanzien van tekst- en datamining en machinelearning is nadrukkelijk voorbehouden.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 j° Besluit van 27 november 2002, Stb. 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprerecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprerecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912. Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher. No part of this publication may be reproduced in the context of text and data mining for any other purpose which is not expressly permitted by law without permission of the publisher.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten van de illustraties en de artikelen volgens wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Omslag: Simone van Rijn
Binnenwerk: Bas Smidt

ISBN 978 90 2447 295 6
ISBN 978 90 2447 296 3 (e-book)
NUR 875

www.boom.nl

INHOUD

Inleiding	7
Een moeizame discussie over classificaties	8
Vier centrale vragen	13
Plan van aanpak	15
Terminologie: classificatie, label, stoornis en conditie	16
Verschil tussen diagnose en classificatie	18
Waarom een boek over ADHD én ASS?	19
Hoe is dit boek tot stand gekomen?	21
Voor wie is dit boek?	23
DSM-criteria voor ADHD en ASS	24
 1 Classificaties in wetenschappelijke context	 31
Het oorspronkelijke doel van de DSM	31
DSM-classificaties geven geen verklaringen	35
Drie verduidelijkingen	40
DSM-classificaties voorspellen weinig	50
Conclusie en overzicht	57
 2 Classificaties in opvoedkundige en therapeutische context	 59
Duiding en begrip in de praktijk	60
Ontschuldiging en acceptatie	68
Praktische handvatten en psycho-educatie	73

Identificatie en risico op zelfvervulling	78
Conclusie en overzicht	82
3 Classificaties in sociaal-maatschappelijke context	87
Effectieve communicatie	88
Stigmatisering en zelfstigmatisering	92
Erkenning en inclusie van neurodiversiteit	99
Conclusie en overzicht	107
4 Classificaties in administratieve en institutionele context	111
Bepaling zorgvraag en organisatie van zorg	113
Financiering van zorg	117
Controle, competitie en zorgvraagtypering	123
Conclusie en overzicht	126
Conclusies en reflecties	129
Een inclusieve maatschappij	130
Financiering zonder DSM	131
Flexibiliteit in de kliniek	131
Taal is van ons allemaal	133
Noten	135
Referentielijst	141
Over de auteurs	157

INLEIDING

Al geruime tijd vindt er een felle discussie plaats over het gebruik van classificaties in de geestelijke gezondheidszorg. Dit geldt in het bijzonder voor de classificaties aandachtstekort-hyperactiviteitsstoornis (ADHD) en autismespectrumstoornis (ASS). En dat is niet verwonderlijk. Ten eerste zijn deze classificaties van toepassing op kinderen: ADHD kan al vanaf het vierde levensjaar worden vastgesteld, ASS nog iets eerder.¹ Als deze classificaties onterecht worden toegeschreven, op een wankel basis gestoeld zijn, of ongewenste effecten hebben voor de kinderen die het label krijgen, dan kan dit een negatieve weerslag hebben op hun ontwikkeling en verdere leven. Ten tweede wordt over beide classificaties vaak gesteld dat ze geldig zijn voor de rest van het leven, ook al worden soms classificaties herzien als het kind ouder wordt. Met name bij ADHD is bekend dat minimaal een derde van de geclassificeerden er praktisch uitgroeit, maar beide categorieën zijn beschreven als ‘neurologische ontwikkelingsstoornissen’ die, in meer of mindere mate, levenslang een rol zullen spelen. Als deze classificatie eigenlijk niet goed past bij het kind, of wanneer het diagnostische label ook negatieve effecten heeft, dan kan dit levenslange gevolgen hebben. Ten derde bestaat de behandeling van ADHD volgens de richtlijnen ten dele uit het voorschrijven van psychomedicatie – medicatie die de hersenen beïnvloedt. Omdat de hersenen van kinderen nog vol in ontwikkeling zijn, maken heel wat mensen zich zorgen over de gevolgen van dergelijke medicatie op de ontwikkeling van de hersenen van deze kinderen.

Een moeizame discussie over classificaties

Het publieke debat over ADHD en autisme kent vele gezichten. Soms laait het debat op, omdat iemand in een krantenartikel of boek een positie inneemt die anderen tegen de borst stuit, zoals de stelling dat bestaande praktijken van classificaties als ADHD en autisme meer kwaad dan goed doen, dat die diagnoses te gemakkelijk gesteld worden, of dat ze helemaal niet bestaan. Aan de andere kant bestaat er grote zorg dat bepaalde posities in deze discussies gebruikt (dan wel misbruikt) zullen worden om de psychiatrische en andere zorg aan kinderen en jongeren met ADHD en autisme minder toegankelijk te maken. Bijvoorbeeld, in aanloop naar de transitie in de jeugdzorg zei Annemarie Jorritsma, de toenmalige voorzitter van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, dat gemeenten zich konden inzetten om kinderen die nu met een ADHD-label bij de psycholoog terechtkwamen, in plaats daarvan te laten voetballen.² De felheid van de discussies heeft er wellicht mee te maken dat wetenschappers, maatschappijcritici, en (de ouders van) kinderen en jongeren met een label, alsook volwassenen met een label, elk heel andere ervaringen, kennis en belangen hebben in deze discussie. Het is de vraag of de verschillende partijen in dit publieke debat elkaar wel goed begrijpen.

De discussie over ADHD laaide sterk op toen Laura Batstra in 2012 het boek publiceerde *Hoe voorkom je ADHD? Door de diagnose niet te stellen* (nu in zesde editie onder de titel *ADHD: macht en misverstanden*). Als psycholoog verbaasde zij zich erover hoe op basis van enkele vragenlijsten ADHD vastgesteld kon worden en het standaardadvies daarbij direct ‘medicatie’ luidde (Batstra 2023, 18). Batstra beschrijft hoe een steeds grotere groep mensen de classificatie ADHD krijgt. Volgens Batstra komt dit voornamelijk door de sterke lobby van de farmaceutische industrie, maar ook door een reeks hardnekkige misverstanden over ADHD. Kort daarna publiceerde Trudy Dehue het boek *Betere mensen: over gezondheid als keuze en koopwaar* (2014) waarin zij betoogt